

پیچیدگی‌های شناخت فرهنگ و هنر ایران

www.ketab.ir

سازمان اسناد و کتابخانه ملی

سرشناسه: سودآور، ابوالعلاء

Soudavar, Abolala

عنوان و نام پدیدآور: پیچیدگی‌های شناخت فرهنگ و هنر ایران: پژوهشی در مباحث هخامنشی،

اوستایی و ساسانی

نویسنده ابوالعلاء سودآور: ترجمه علیرضا بهارلو و کیانوش معتقدی:

ویراستار پگاه خدادی.

مشخصات نشر: ساری: خانه فرهنگ و هنر مان، ۱۴۰۲.

مشخصات ظاهری: ۴، ۴۴۹ ص.

فروست: ایران‌شناسی: دوران باستان: ۱.

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۲۵۹۵-۹-۷

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: عنوان اصلی: Iranian Complexities: A Study in Achaemenid, Avestan, and

Sasanian Controversies

عنوان دیگر: پژوهشی در مباحث هخامنشی، اوستایی و ساسانی.

موضوع: فرهنگ ایرانی -- تاریخ -- پیش از اسلام

ایران -- زندگی فرهنگی -- تاریخ -- پیش از اسلام

ایران -- دین -- تاریخ -- پیش از اسلام

شناسه افزوده: بهارلو، علیرضا، ۱۳۶۳ -، مترجم

شناسه افزوده: Baharloo, Alireza

شناسه افزوده: معتقدی، کیانوش، ۱۳۶۱ -، مترجم

رده بندی کنگره: DSR۱۴۲

رده بندی دیویی: ۹۵۵/۰۱

شماره کتابشناسی ملی: ۹۳۳۸۷۰۱

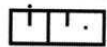
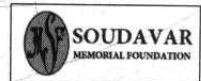
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیبا

www.ketab.ir

پیشگیری‌های شناختِ فرهنگ و هنر ایران
پژوهشی در مباحثِ هخامنشی، اوستایی و ساسانی

نویسنده: ابوالعلاء سودآور
ترجمه: علیرضا بهارلو و کیانوش معتقدی
ویراستار: پگاه خدادی

نمونه‌خوان: شیما معتمدی
گرافیک: استودیو مان
چاپ و صحافی: افست شمال
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۲۵۹۵-۹-۷
چاپ اول: ۱۴۰۲
شمارگان: ۷۰۰ نسخه

ایران‌شناسی: دوران باستان (۱)

☎ ۰۹۳۷۳۰۳۴۵۲۴

📧 @maancentre

🌐 www.maancentre.com

تمامی حقوق این اثر برای «خانه فرهنگ و هنر مان» محفوظ است. تکثیر، انتشار و بازنویسی این اثر یا قسمتی از آن به هر شیوه چاپی، صوتی، تصویری و انتشار در فضای مجازی، منوط به اجازه کتبی از ناشر است.

کتاب حاضر، پژوهشی است تحلیلی - انتقادی که به بررسی
آرای ایران شناسان، موزه داران و باستان شناسان جهان غرب درباره
تاریخ فرهنگ و هنر ایران می پردازد و دیدگاه ها و نقطه نظرات تازه و
متفاوتی را در این باره مطرح می کند و به بحث می گذارد.
ترجمه فارسی کتاب حاضر زیر نظر نویسنده این اثر
و با حمایت «بنیاد سودآور» به طبع رسیده است.

بازسازی تاریخ ایران باستان از لابه‌لای اوستا و فہلویات ۱۵

۱. مقدمه ۶۵

۲. بشقاب‌های اردشیر ہخامنشی ۷۳

۳. ہرتسفلد ۹۱

۴. ظروف پیشاہخامنشی ۱۰۹

۵. لوح اوتانا ۱۲۱

۶. اعادۂ اعتبارِ دو لوح زرین ہخامنشی ۱۶۷

۷. داریوش در برابر کورش ۱۷۷

۸. یک منبع مهم ۱۸۷

۹. مناقشات اوستا ۲۱۱

۱۰. لغزش‌های اوستاشناسی ۲۳۳

۱۱. مناقشۂ چہر ۲۴۳

۱۲. نفی نمادگرایی فز ۲۵۵

۱۳. سفر آپم‌نپات از حسنلو و پنجیکنت ۲۶۷

۱۴. محافل میتراپی عصر ساسانیان ۳۰۹

۱۵. نمادہای ماد در مسیحیت و اسلام ۳۴۱

۱۶. تأثیرات الہیاتی ۳۸۳

۱۷. تأملی بر چشم‌انداز مذہبی ۳۹۹

۱۸. میراث اوستا ۴۰۹

۱۹. سخن پایانی ۴۱۹

پیوست: کنوانسیون مشکل‌ساز یونسکو ۴۳۱

یادداشت الحاقی ۴۴۵

کتابشناسی ۴۵۴

پیشگفتار

هر شیء یا متن باستانی به مثابه سندی است که می‌تواند روشنگر گذشته نوع بشر باشد. «جعلی» خواندن این گونه آثار، بدون دقت و توجه کافی، در حقیقت به معنی پاک کردن اطلاعات بالقوه سودآور است. امروزه بسیاری از پژوهشگران سهل‌انگارانه برخی اشیاء و متون باستانی را تقلبی می‌نامند؛ به خصوص اگر شیء یا متن مورد نظر، به نوعی، با نظریه‌های غیرموجهی که درباره آنها اندیشه به خرج داده‌اند، در تضاد باشد.^۱

ادعاهای مرتبط با جعلی بودن، تا حدودی به دلیل تاختن باستان‌شناسان به آثار باستانی مکشوفه «غیررسمی» رواج پیدا کرده است. چنین رویکردی در واقع در راستای تأیید و حمایت از «کنوانسیون یونسکو» مبنی بر حفظ آثار باستانی صورت می‌گیرد. این پیمان به رغم ضعف‌ها و ایرادهایی که دارد، اساساً برای حفظ اطلاعات ارزشمندی به وجود آمد که احتمال داشت طی حفاری‌های غیرمجاز از دست برود. اما متأسفانه باستان‌شناسان هجمه‌های خود را از این هم فراتر برده‌اند و حتی اثری را که اتفاقی پیدا شده، با آنکه ممکن است حاوی اطلاعات مفیدی باشد، کنار می‌گذارند. تاخت و تاز باستان‌شناسان در حقیقت به نبرد تمام‌عیاری تبدیل شده که بر آن اساس، آثار «اکتشاف نشده» به هر قیمتی فاقد اعتبار اعلام می‌گردد تا به این صورت از شرافت و «تمامیت» حرفه‌ای این افراد محافظت شود. درست مثل مخالفین مسئله سقط جنین که حاضرند پزشک عمل سقط را بکشند تا «زندگانی را حفظ کنند»، این افراد نیز حاضرند بر اطلاعات موجود سرپوش بگذارند تا اطلاعات حاصل از فعالیت‌های غرض‌ورزانه خود را حفظ کنند.

همان‌طور که در قانون جزا همه بی‌گناه‌اند، مگر اینکه خلافش ثابت شود؛ یک شیء یا متن باستانی را هم باید اصل و معتبر دانست، مگر اینکه جعلی بودنش به اثبات برسد. وظیفه خطیر این اثبات باید بر عهده همان مخالفان و منتقدان قرار گیرد و رد کردن‌های شتاب‌زده بر پایه موهومات نباید محلی از اعراب داشته باشد. با این حال، حمله باستان‌شناسان این منطق را وارونه کرده؛ یعنی آثار اکتشاف نشده از همان ابتدا جعلی شمرده می‌شوند. در این دوره و زمانه که آنالیزها و ابزارهای علمی می‌تواند به درک بهتری از اصالت آثار بینجامد، استدلال‌های شبه علمی موجب سرپوش گذاشتن بر واقعیت خواهد بود. این در حالی است که آثار باستانی اغلب آثاری چندوجهی است که باید از زوایای گوناگون

مورد بررسی قرار گیرد، اما متخصصان در بیشتر موارد با استفاده از روش‌های تک‌بعدی دربارهٔ آثار تازه کشف‌شده اظهار نظر می‌کنند. بنابراین صرف داشتن یک خطا کافی است تا اثری جعلی خوانده شود و پس از آن دیگر هیچ کس جرئت نکند دربارهٔ آن پژوهش تازه‌ای انجام دهد.

متأسفانه بسیاری از پژوهش‌های امروزی با رویکردی تک‌بعدی، یا نسبت به رد اعتبار یک سند اقدام می‌کنند، یا با همان رویکرد، نظریه‌هایی را بر اساس سوگیری‌های ارزش‌تعیین‌شده ارائه می‌دهند. هدف اینجانب در این کتاب، نشان دادن ضعف و ناکارآمدی روش‌های تک‌بعدی، چه در مورد اشیای باستانی و چه در مورد اسناد نوشتاری است، و اینکه چگونه متخصصان مغالطه کرده و متن یا داده‌های علمی را به گونه‌ای تفسیر می‌کنند که با سوگیری‌های شخصی‌شان همخوانی داشته باشد. پس باید گفت آنها هم به اندازهٔ جاعلان آثار هنری دستی در گمراهی و فریبکاری دارند. برخی از این افراد این کار را برای کسب شهرت انجام می‌دهند و برخی دیگر می‌خواهند بر پایهٔ نظریه‌های نادرست، وجهه و اعتباری به هم بزنند. در این میان، پژوهشگران جوانی هم هستند که برای کسب مدرک یا برای تدریس باید به نظریه‌های ناهمگون متصّبانِ جوامع علمی به دیدهٔ اغماض بنگرند. باید توجه کرد که ترویج و تبلیغ نظریه‌های اشتباه و عدم اذعان به آنها، از جاعلی که به‌عنوان مثال شیء جدیدی را به جای شیئی باستانی عرضه می‌کند، می‌تواند لطمهٔ بیشتری وارد کند. متأسفانه برخی از پذیرفته‌شده‌ترین نظریه‌های امروزی برای درک تاریخ ایران زیان‌بار است. همهٔ این نظریه‌ها از طریق تکرار و نه به واسطهٔ استدلال منطقی رواج پیدا کرده است.

مباحث این کتاب به نوزده بخش، به علاوهٔ یک مقالهٔ آغازین، یک پیوست و یک یادداشت الحاقی تقسیم شده است. اینجانب در هفت بخش آغازین، به بررسی دعاوی مبنی بر جعلی بودن آثار متعدّد سیمین و ارتباطشان با درک اشتباه از نمادها و فلزکاری و برداشت‌های نادرست از زبان‌شناسی تاریخی (متن‌شناسی) پرداخته است. مابقی بخش‌های کتاب به بازخوانی تاریخ مادها، هخامنشیان و ساسانیان، و همچنین پیچیدگی‌ها و دشواری‌های فهم این آثار، که همگی به واسطهٔ اطلاعات به‌دست‌آمده از آثار و منابع نویافته حاصل شده است، اختصاص دارد. این آثار و منابع، در مجموع، تصویر متناقضی از «آب و آتش» را به‌عنوان یک مفهوم دوگانهٔ فراگیر (ثنویت) مطرح می‌کند که تمامی جهان‌بینی‌های پادشاهی بعدی بر آن بنا شده است. در پایان هم نقص‌های کنوانسیون یونسکو در رابطه با میراث فرهنگی، در ضمیمهٔ کتاب بررسی خواهد شد. «یادداشت الحاقی» نیز شامل نظرات پروفسور رودیگر اشمیت دربارهٔ نسخهٔ پیش از چاپ این کتاب است.^۲

در پایان، نگارنده لازم می‌داند از تلاش‌های آقایان دکتر علیرضا بهارلو و کیانوش معتقدی برای ترجمهٔ فارسی این کتاب، و همچنین از آقای مسیح آذرخش و خانم سارا بهبهانی بابت بازخوانی اثر قدردانی کند.

۱. لازم به یادآوری است که برخی از بخش‌های این کتاب پیشتر در کنفرانس‌های مختلف ارائه شده است.

۲. اینجانب از پروفسور اشمیت بابت متذکر شدن اشتباهات چاپی در نسخهٔ اولیهٔ این کتاب سپاسگزاری می‌کند.

(دنبالهٔ پی‌نوشت‌ها - از شمارهٔ ۳ الی آخر - از فصل ۱ (مقدمه) آغاز می‌شود.)